

Z kapitoly *Hry ztraceného dětství* (napsal Otomar Dvořák):

Zárodky tajemných máchovských krajín se otvírají na místech, kde bychom je patrně nehledali. Pražský vrch Petřín, zasvěcený milencům, se stal svými rozkvetlými svahy a Myslbekovou sochou unylého mladíka, čichajícího ke snítce šejku, symbolem Máje... Ovšem symbolem zcela falešným, kýčovitým pozlátkem. Podle mě je petřínský Máchův nejhorší sochou Mistra Myslbeka. Řekl bych, že si sochař z básně *Máj* přečetl jen pár úvodních veršů. Tak jako mnozí jiní, které pak překvapuje, že se nejedná o nějakou láskyplnou idylku, ale že je to krutý příběh o zločinu, vraždě, popravě a bezútěšné nicotě věčnosti...

A přesto právě tady, na úpatí mýtického vrchu Petřína, té kdysi skalnaté hory plné starých lomů a vodních pramenů, se v mlhavém, dušičkovém čase 16. listopadu 1810 narodil skutečný Ignác Máchův. Bylo to na Újezdě poblíž tehdejší Kartouzské brány, kudy se vyjíždělo z Malé Strany k osadě Smíchovu. Jeho rodný dům U Bílého orla (s domovním znamením dvouhlavého bílého orla mezi okny prvního patra) měl v přízemí krámk se smíšeným zbožím a hospodu. Máchovi prý bydleli v mansardě, v půdní nástavbě vystupující ze střechy průčelním oknem. Na dobovém obrázku vidíme, že tyto mansardy bývaly dvě. Dům už neexistuje, byl zbořen při rozšiřování ulice a nahrazen novostavbou. Ani sám Máchův si na něj patrně příliš nepamatoval; žil zde do svých šesti let.

Otec Antonín Máchův, vyučený mlynář, pocházel z jihu Čech, ze Sedlčanska. Dlouhá léta sloužil jako voják v napoleonských válkách, po návratu z vojny se usadil v Praze a pracoval jako stárek ve smíchovském mlýně U Suchých. Pamětníci ho popisovali jako málomluvného, hloubavého a dobromyslného člověka, jenž rád četl knihy, zejména staré kroniky. Teprve v jednačtyřiceti letech se oženil s o dvanáct let mladší Marií Annou Kirchnerovou. Ta pocházela z pražského měšťanského rodu (po matce dokonce ze zchudlé zemanské rodiny Werlů). Jejich spojení však nezačalo šťastně: první dítě, dceruška Anna Marie, jim brzy zemřela.

Utěchu jim přineslo narození syna, kterého pojmenovali Ignác (po kmotrovi Ignáci Mayerovi, lakýrníkovi, příteli Antonína Máchy a snad sousedovi z ulice). Podomácku prý chlapeč říkali *Nácičku*, což nám dnes připadá dost komické, ale tehdy to bylo běžné. První dětské roky zvidavého chlapce mohly být docela šťastné. Zvláště když mu po dvou letech přibyl kamarád ke hrám, bratříček Michal.

Zákoutí mezi Kartouzskou bránou a karmelitánským kostelem Panny Marie Vítězné, v němž byl Ignác pokřtěn a kde se usmívalo na chudé děti Jezulátko v přepychových šatičkách, bývalo arénou pro první dětské hry. V neděli brávala matka oba chlapece na Malostranské náměstí, do kostela sv. Mikuláše, kde při mších hrával její otec, dědeček obou chlapců Josef Kirchner. Byl to jeden z nejproslulejších pražských varhaníků. Velebné tóny varhanních píšťal duněly chrámovou lodí, a jako by jejich zvuk rozkmital paprsky světla, padající dovnitř okny v kopuli. Pohyb stínů dodával zdání živosti přísným bělostným sochám světců. Ve vnímavé chlapecké duši zanechaly tyto zážitky hluboký dojem. Zdálo se, Ignác zdědil po dědečkovi hudební nadání: hezky zpíval a jako dospívající student se sám naučil hře na kytaru.

Šťastná léta však brzy skončila. Rakousko se po napoleonských válkách dostalo do finančních potíží, nastal hospodářský krach a těžká krize, řešená v roce 1811 měnovou reformou. Máchova rodina přišla během několika let o veškeré úspory, a musela si hledat levnější podnájem. Stěhují se proto na opačný břeh Vltavy, do Mlýnské uličky v chudé Svatopetrské čtvrti. Otec zřejmě pracoval ve zdejších mlýněch. Bídne prostředí s krivolakými uličkami, pokrytými blátem či dlážděnými kočičími hlavami, plné temných zákoutí, plotů, slepých říčních ramen a bahnitých tůní, to bylo to pravé rejdiště pro tlupy místních kluků! Ti se vydávali i na říční břehy, kde lovili drobné rybky, koupali se a pouštěli lodičky z kůry. Občas se zatoulali do ještě ubožejších uliček Na Františku a do okolí zchátralého Anežského kláštera, v jehož troskách bydlela chudina. Tam ovšem narazili na místní party, což končovalo rvačkami. V čele těch dobrodružných výprav brzy

vynikal malý Ignác; měl bláznivé nápady a osnoval všelijaká darebáctví. Postřehy ze zdejšího života později zachytil ve své povídce *Marinka*.

.....

Z kapitoly *Mácha spatřený... na karlštejnské a svatoivanské pouti* (napsal Josef Pepson Snětivý):

Cestu završili stateční výletníci Na Knížecí. Samozřejmě nikoli na autobusovém nádraží, které Vám na mysli vytane především. Ve zmiňované „dvojce“ *Utajených hradů a zámků* jste se dozvěděli, co tu bylo a proč dostala lokalita toto jméno. Upomíná na to dnes už jen schwarzenberský erb na nárožním domě s adresou Ostrovského 33/2. Původní budova byla bohužel zbořena v roce 1912. Těší nás, že ten erb už není skryt za reklamní plachtou, jak tomu ještě nedávno bývalo. Původně se nacházel v tympanonu fasády obrácené do Nádražní ulice. Dobové i současné fotografie jste viděli na konci předchozí Otomarovy kapitoly.

V *Akademických vzpomínkách* Václava Macha čteme, že to tehdy byla *jediná hospoda na Smíchově*. To se mi nezdá. U benešovského gymnazisty Macha, od roku 1830 Máchova spolustudenta, a dokonce spolusedícího na právech, si však musíme uvědomit, že to byl mezi Máchovými přáteli patrně nejhoroucnější ctitel. Na všem se snažil ukázat básníkovu výjimečnost (a jako vedlejší efekt zvětčit vzájemný vztah). Sám se z toho usvědčuje, když porovnáme jeho autentické studentské vzpomínky a chvalo zpěv vydaný v době, kdy už byl Mácha dávno považován za národního básníka.

Někdy to působí až úsměvně, když například o Hynkovu bratru Michalovi píše, že byl *mnohem mladší a menší*. Menší možná ano, ale pokud vůbec, ne o mnoho. Alois Jirásek, který Michala náhodou potkal na vlakové stanici v Předměřicích, kde básníkův bratr prodával jízdenky, ho popisuje jako *slušně vysokého*. A to v jeho věku výrazně přes padesát, tedy podle dobových měřítek nikoli mladém; přesto si zachoval výšku a podle Jiráskova popisu snad i mužnou důstojnost. Ani mnohem mladší – to víme s jistotou – Michal nebyl: o necelé dva roky.

Proto беру s rezervou i *jedinou smíchovskou hospodu*. V dobách blízkých Máchově se prokazatelně pilo třeba v Portheimce či v Eggenbergu, A nepřipadá mi, že by oblastí ležící u vody a při významné plzeňské silnici, navíc obydlené rostoucím počtem dělníků, stačil jediný hostinec, nota bene zájezdní.

Na druhou stranu není sporu, že schwarzenberská hospoda byla vyhlášená, možná dokonce nejstarší na Smíchově... a pro navracející se přátele na ráně. Hynek to tu zřejmě znal. Na blízkém Újezdě už sice dlouho nebydlel, ale Smíchov býval předtím i otcovým mlynářským působištěm. A hlavně: Mácha vyrážel na Karlštejn opakovaně, takže je pravděpodobné, že věděl, kde po návratu doplnit síly a tekutiny.

A protože bývá označován za *knížete českých básníků*, kde jinde než Na Knížecí!

.....

Z kapitoly *Krásy venkova* (napsal Otomar Dvořák):

Máchův otec Antonín pocházel ze vsi Měšetic, kde se narodil roku 1769. Také se právě v tomto kraji, v Luckém mlýně v Prčici, vyučil mlynářem.

V Měšeticích zůstala otcova sestra Marie, provdaná za vojenského vysloužilce Václava Bártu. Pracovali v místním panském dvoře a žili v ratejně (ubytovně pro zemědělské dělníky), což by mělo být dnešní čp. 24.

U nich tedy mladý Hynek trávil prázdninový čas. Bylo to skromné živobytí; on ale neměl velké nároky, dobře se vyspal na slámníku v koutě místnosti a s chutí posnídal čerstvě nadojené mléko s kouskem suchého chleba. Zatímco teta byla laskavá, dobrácká, typická venkovská žena, trochu naivní a pověřivá, její manžel Bárta byl velice svérázná figurka. Z napoleonských válek, kde sloužil společně s Máchovým otcem, se po zranění vrátil jako invalida. Měl chromou nohu a bolest zřejmě zaháněl alkoholem.

Stal se z něj nenapravitelný pijan, svérázná místní figurka, každodenní štamgast v hospůdce, která měla typickou venkovní zahrádku, kde hosté seděli u piva pod stinnou pergolou. Donekonečna vyprávěl svá válečná dobrodružství a měl radost, když odchytil nového hosta, který jeho historiky ještě neznal. Doslova se na něj nalepil a loudil na návštěvníkovi zaplacení kořalky jako honorář za úžasný a neuvěřitelný příběh. Místní už Bártovy povídačky znali nazpaměť a nevěnovali jim pozornost; v takových chvílích si vysloužilce vyprávěl sám pro sebe. Zdání věrohodnosti navozoval upřesňováním, například: *Sto Francouzů se na mě vrhlo... ne, to bych lhal, jen dvacet jich bylo...* Skutečné zážitky opentloval bujnou fantazií a vytvářel z nich bájně legendy o svých heroických činech. Sám Mácha si o svém strýci poznamenal:

Lhaní tak mu již bylo silným zvykem, že nemaje komu jinému, sám sobě musil lháti. Často hlavou i rukou pohyboval, jako by se tomu všemu náramně divil, a někdy se uprostřed vypravování zastaviv, kořalkou chřtán propláchnul, a jednotlivé „aj, aj!“ vyklouzlo z dlouhými vousy přikrytých úst.

Možná, že někomu z vás postava vysloužilce Barty připadá povědomá. A nemýlíte se: Mácha použil svého strýce jako jednu z postav v novele *Cikáni*. Jenom si ho v rámci příběhu přestěhoval na Kokořínsko, dokonce i s jeho oblíbenou hospůdkou u starého Žida.

Bártův synovec využil pobytu v Měšetících i k vycházkám po okolí. A. N. Vlasák ve vzpomínkách píše:

Já tenkrát meškal u svých rodičů v Prčici a on u svého strýce v Měšetících. Setkávali jsme se u dalšího spolužáka, Františka Ništěry, jehož otec byl lesníkem v Malkovicích. Někdy se nás sešlo až osm, mezi námi byli také pozdější znamenití spisovatelé Jakub Malý a mladší Prokop Chocholoušek ze Sedlce.

Hajný byl skvělým vypravěčem loveckých a pytláckých historek (často přibarvených mysliveckou latinou) a také velkým znalcem okolí, takže jim navrhoval trasy výletů a někdy šel sám s nimi. Také chlapcům půjčil brokovnice, aby si zastříleli na veverky, což bývala skvělá zábava. Jako mistrný střelec vynikal Hynek Mácha. Měl dobré oko a pevnou ruku... Sám hajný ho chválil, že by klidně mohl být vrchním lovcím.

Už tehdy se Hynek výrazně odlišoval od svých vrstevníků. Chodil oblečený celý v černém, s černým širákem na hlavě, takže se mu říkalo, jak je poznamenáno v obecní kronice, *smutný student z Měšetic*.

.....

Z kapitoly *Mácha spatřený... na bezděžské pouti* (napsal Josef Pepson Snětivý):

Kvůli Máchovi a jeho *Večeru na Bezdězu* se vraťme k poutnímu místu na hradě.

V této povídce (či podle literárních vědců spíše črtě), která spolu s *Marinkou* tvoří bohužel jediné dva realizované počiny zamýšleného cyklu *Obrazy ze života mého*, autor zmiňuje *čtrnácte nově bilených kapliček*. Ty, respektive jedna z nich, hrají roli i v jeho setkání s nešťastnou matkou, která sem přichází pohřbít svou zesnulou dcerušku.

O to víc zarazí, že když Mácha Bezděz kreslil, řadu kapliček zcela vynechal! Místo nich kryje svah jen vegetace. Překvapí to tím spíš, že básník byl kreslířem nejen kvalitním a nadaným, ale také precizním. Jeho kresby vždy zobrazují objekty zcela realisticky, do všech detailů (třeba co se týká počtu oken)... Tedy téměř vždy. Tady, na Bezdězu, učinil Hynek těžko pochopitelnou výjimku.

Že by se mu kapličky nehodily do celkové kompozice obrazu, jak spekuluje kolega Otomar? Nebo to zapadá do kontextu jeho přece jen poněkud rozporuplného vztahu k Bohu? Je to možné,

ovšem odpověď zná právě jen Bůh (a znal ji, tedy možná, i celoživotní hledač Mácha). V této souvislosti mi snad prominete malou odbočku k osobnosti našeho hrdiny.

V textech, které jsou mu věnovány, se stereotypně opakují výroky typu *(ani) Bůh ho neuspokojoval* či *nemohl uspokojit, Bůh byl pro něj bolestně ztracený* (Arne Novák); v rezolutnějším stylu to vyznívá přímo tak, že Mácha *zavrhl Boha*.

Byl bych opatrnější. Kromě opominutí kapliček pod Bezdězem (které ovšem na druhou stranu výslovně popsal literárně, takže je prakticky nemožné usuzovat, co svým „kresličským omylem“ zamýšlel), máme jediný Máchův výrok. V něm se, volně řečeno, *koří Bohu, protože – není*. Je vsazen do širší úvahy, nesené v duchu nihilismu. Ten byl tehdy v jistých kruzích módní. Souzněl s ním i Mácha – a opět: nevíme, zda doopravdy, tedy vnitřně, nebo zda to přinejmenším částečně nebyla jen póza. Jeho cílevědomost a pragmatismus (které mohou překvapit toho, kdo zná jen tvář „májového, rozervaného bohéma“), spíše svědčí pro druhou možnost.

Leč – jak jsem už řekl – buďme opatrní. A obecně nemám rád, když s odstupem „lezeme osobnostem do hlav“. Na druhou stranu mohu posloužit fakty.

Nevíme nic o tom, že by se Mácha někdy vymezil proti Církvi (a uveďme i to, že díky ní a díky celé řadě těch, kteří k ní patřili, dostal výborné vzdělání).

A vymezení se proti samotnému Bohu? Je tu opět onen jediný výrok (opravte mě, pokud se mýlím). Navíc je známo, že ještě v dospělosti Mácha chodil pravidelně – a dobrovolně – do kostela (víme to díky jeho seznámení s Lori). Promiňte, ale *zavržení Boha* v reálném pozemském životě (nikoli v nějaké myšlenkové soustavě – ano, v těch si Mácha liboval), vypadá podle mě jinak.

Na gymnáziu u piaristů měl mši denně. Ano, povinně; ale opět nevím o žádné, byť jen okrajové zmínce, že by se mu to protivilo.

V jeho literární pozůstalosti nacházíme mnohé pasáže inspirované kláštery, jak dokládáme i v této knize. Nikde v nich nečteme, a to ani náznakem, odmítání Boha, víry, řeholního života...

A nakonec je zde tradované odmítnutí posledního pomazání. Ani to podle mého názoru není pravda. Jediné autentické svědectví o posledních dnech a hodinách Hynkova života máme od jeho litoměřického bytného, ševce Lorenze. On a jeho žena, velmi zbožná paní, Máchovi dosloužili „až do hrobu“ velmi křesťansky a oddaně (už proto bychom na ně neměli zapomínat!). Díky nim víme, že Mácha 5. listopadu 1836 dopoledne skutečně odmítl přivolaného kněze. To ale podle mého názoru jen a pouze proto, že v tu chvíli ještě věřil a doufal, že se uzdraví – a proto se domníval, že udělení této Svátosti není na místě! Večer, když už jeho mladý život bohužel spěl ke konci, byl podle Lorenzova líčení řádně zaopatřen jako křesťan. Pokud by se tak nestalo, manželé Lorenzovi, kteří nevynechali jediný detail, by takovou – pro ně jistě šokující – skutečnost jistě uvedli.

.....

Z kapitoly *Kříž na skále* (napsal Otomar Dvořák):

V básni zachytil své tehdejší pocity: Ivanovým lůžkem je tvrdý kámen, jeho jediným přítelem laň, v noci slyší nad svou jeskyní *serafínů sboropění* a spatří otevřené nebe, zalité zlatou září. Jeho duše stoupá radostně vzhůru, zatímco tělo zůstává pusté zemi...

Zachytil v ní však také, i když zatím okrajově, skutečný zážitek z divokého krasového údolí s benediktinským klášterem. Konventní areál s chrámem stojí pod mohutným vápencovým útesem, na jehož vrcholu se tyčí proslulý kříž. Tehdy už byl klášter po josefinských reformách zrušen a budovy sloužily jako lázně, známé tehdy pod názvem Svatoivanské. Přesto se stále dodržovala tradice slavných poutí.

Bylo to místo jako stvořené pro romantickou inspiraci. Další z Hynkových přátel Václav Mach ve vzpomínkách zaznamenal, jak se v červnu roku 1832 skupina deseti spolužáků z filosofie

vydala na pouť ke Svatému Ivanu. Hynek navrhl, že by mohli vyjít den předem a zastavit se na Karlštejně. Vlastenci tehdy začali Karlštejnu říkat počestně Karlův Týn, což sice zní zvukově podobně, ale významově je to něco zcela jiného (*Týn* znamená ohrazení nebo věž, *Stein* je kámen). Spolužáci namítali, že taková cesta se nedá v jednom dni stihnout. Hynek měl však řešení: „Vyrážíme v sobotu po páté hodině, hned po poslední přednášce, do tmy dorazíme do Karlštejna, někde tam přespíme, ráno si prohlédneme hrad a pak zamíříme na pouť ke Svatému Ivanu. Do nedělního večera jsme zpátky v Praze.“

V plánování byl Hynek mistr; realita ovšem bývala poněkud jiná. Skupina vyšla z Prahy Oujezdskou (Kartouzskou) bránou a zamířila přes obec Smíchov někam na náhorní planiny. Nelze už zjistit, kudy přesně šli. Mach vzpomíná, že zprvu kráčeli po silnici, pak ale Máchá odbočil nějakou pěšinkou do polí, neboť prý znal dobrou zkratku. Mezitím se rychle setmělo, ztratili cestu a bloudili mezi obilnými poli, pastvinami a hájky. Máchá si připevnil na záda bílý šátek, aby ho druzi ve tmě rozeznali, a odvážně je vyzýval: „Jen za mnou!“ Vzápětí se spolu s Machem zřítili do jakési rokle. Naštěstí se jim nic nestalo a kamarádi jim pomohli ven. Situace začala být překerní, tma byla hluboká, Měsíc zrovna jako naschvál nesvítíl. V nouzi nejvyšší zaslechli z dálky štěkot psa, a vydali se za tím zvukem. Dorazili k jakémusi stavení a zabušili na vrata. Měli štěstí; byla to hájovna na okraji Budňan a zdejší hajný se ukázal coby horlivý český vlastenec, nadšený, že k němu zabloudili pražští studenti. Pohostil je chlebem, máslem, mlékem a pivem, dlouho do noci rozprávěli a poté s nimi zpíval národní písně. Ustlal jim na slámě a ráno jim ještě přichystal snídani. Dal jim kontakt na svého známého, který měl klíče od hradu a dělal tam průvodce.

Karlštejn byl tehdy po letech, kdy se na něm střídali zástavní majitelé, opět pod správou „domu Habsburského“. V roce 1810 ho osobně navštívil císař František I. a rozhodl, že tato cenná památka by se měla opravit a zachovat pro budoucnost. Opravy však probíhaly velice pomalu; jako vždy se nedostávalo peněz.

Z dálky ještě působil hrad impozantně, ovšem zblízka ukazoval zoufalé stopy chátrání. V puklinách zdí bujely břízky, kameny porůstal mech, některé zdí byly podepřeny trámy, aby se nezřítily. Na vybledlých freskách nebylo možno rozeznat, co vlastně zobrazují.

Průvodce pouze odmykal dveře, jinak se nedostal ke slovu, protože veškerý výklad zajistil Máchá. „Zde kdysi odpočívaly klenoty království,“ řekl Hynek svým druhům při vstupu do kaple sv. Kříže, „zde se modlíval velkolepý český král a římský císař Karel.“ Studenti s povzdechem hleděli na impozantní klenbu, kde byla většina stříbrných hvězd vyloupaná a místo nich se šklebily jen tmavé důlky. Společně si zazpívali staré písně, zejména *Svatý Václave, vévodo země české*.

Máchá pak vyšel na dřevěnou pavláčku na boku věže a hlasitě volal: „Dále od hradu, dále, ať vás nepotká neštěstí nenadálé!“ Odpovídal mu skřehot poplašených kavek. A také zděšený výkřik průvodce: „Proboha, nechoďte na tu pavláčku, trámy jsou dočista zpuchřelé!“

Máchá rychle couvl zpátky do chodby, ale aby se nezdálo, že se ulekl, podotkl: „No, a cožpak by nebylo krásné, zřítit se s pavláčkou císaře Karla? Taková vznešená smrt...“

Z kapitoly *Máchá spatřený... v Sázavě a Posázaví* (napsal Josef Pepson Snětivý):

Máchu, stejně jako nás, muselo zaujmout už zaniklé městečko Odranec dole u řeky (tehdy kolem něj samozřejmě ještě nevedla železniční trať). Prošli jsme Severní branou (to, co zbylo z Jižní, zmizelo nejspíš kvůli výstavbě trati). Řeka, vegetace a kamenní svědkové minulosti tvoří působivý mix.

Hrad Stará Dubá jsme se vydali „dobýt“ právě odsud. Kvůli snaze ušetřit metry a čas jsme se vydali nejkratší cestou vzhůru. Vy to raději nedělejte, se starším synem Pepou jsme se v tomto případě stali cimrmanovskými „průkopníky slepých uliček“ (respektive cestiček strmých a neschůdných). Myslím, že naše varianta stoupání by dala zabrat i Máchovi v plné síle.

Zámek Líšno dnes leží v soukromém areálu a můžete ho navštívit (či využít jeho prostory) jen po dohodě. V časech, kdy se odehrává děj této knihy, tomu tak nebylo, poutník vstoupil volně... A vlastně tu tehdy nebyl žádný zámek, nýbrž jen zpustlý hrad. Jak vidíme na vedutě královéhradeckého kanovníka Jana Antonína Venuta, hradní komplex v máchových dobách nepostrádal půvab.

Také zde nacházíme pány z Dubé – první zmínka o tomto hradě, který založili, je z roku 1378. Pozdně goticky (a velmi zdouhavě) ho přestavovali Holičtí ze Šternberka koncem 15. a v první polovině 16. století. Mezi dalšími majiteli zmiňme klášter servitů u kostela svatého Michala v Praze. A Mnohem zásadnější přestavba, po níž by už Mácha toto sídlo nepoznal, přišla za Vinzenze (Čeňka) Daňka staršího, spoluzakladatele továrny ČKD, v letech 1873-1884. Místo hradu se zrodil luxusní romantický zámek, který je dnes využíván ke komerčním účelům.

V Líšně, dnes místní části Bystřice, je hezky. Zaujme historizující vila čp. 35 (soudě dle blízkosti Líšenského potoka a emblému na fasádě možná přestavěný mlýn), pamětní deska generála Československých legií Stanislava Čečka na čp. 13 či výstavné čp. 34, podle jelení hlavy hájovna či centrum lesního hospodářství. To vše, stejně jako výklenková kaplička, se nachází v bezprostřední blízkosti zámku. Právě přes kapličku vidíme z jiného úhlu členitou budovu čp. 34. Ovšem chceme-li se podívat na druhou stranu, tedy k panskému sídlu, brání nám hradba stromová. A tak částečně s nepořízenou opouštíme Líšno kolem čp. 16, což je první stavba komplexu, který považuji za bývalý pivovar. Areál prochází obnovou; na jedné budově, snad sladovně, jsme zahlédli sgrafita a erby.

A nakonec hrad Český Šternberk, malebně protažený nad Sázavou; a ze sedadla spolujezdce zahlédnutelný i cestou po dálnici z Prahy na Brno. Nejbližší takovému pozorovateli (nebo tomu, kdo zaparkuje na Odpočívce Brtnice) je věž Hladomorny (po pravdě jde spíše o předsunuté opevnění, které tu vybudoval rod nám už známý z této kapitoly – Holičtí ze Šternberka).

Toto sídlo je krásné; a pozoruhodné tím, že je dodnes drženo zakladatelským rodem (byť různými větvemi). Nikoli nepřetržitě, kromě období 1949-1992 existuje i přestávka ohraničená letopočty 1467-1479. Jde opět o odboj Zelenohorské jednoty proti Jirímu z Poděbrad, což je „posázavská klasika“.

Zpět k samotnému zrodu: Zdeslav z Divišova přijal poté, co hrad kolem roku 1241 vystavěl, přídomek „ze Sternberga“. Na stránkách této památky se uvádí, že ji v současnosti vlastní dvacátá generace potomků zakladatele.

Kromě klasické prohlídky se můžete těšit třeba na šternberskou kolekci mědirytin z období třicetileté války nebo na kapli svatého Šebestiána. Unikátem svého druhu je i skutečnost, že Jiří Sternberg působil jako kastelán na svém vlastním, znárodněném hradě. Uvádí se, že proti jeho vyhnání se po *Vítězném únoru* postavili i místní komunisté.

Za Máchy vlastnil hrad Kašpar Maria hrabě ze Šternberka, vynikající přírodovědec, sběratel a muž stojící u mnoha počínů a projektů. Jmenujme jen Národní muzeum, na jehož neorenesanční fasádě po právu nechybí jeho jméno, a Lánskou koněspřežku. Ti dva se tu určitě nepotkali, hrabě na tomto hradě nesídlil, ba ani nepobýval.

Jak mohl hrad vidět Mácha, to nám ukazuje o něco málo starší veduta Jana Antonína Venuta. Poznal by ho i v dnešní podobě – a my ho zase poznáváme na půvabné vedutě.

Co můžeme obdivovat v nejbližším okolí? Nabízí se zaparkovat pod hradem a vydat se po žluté ke Šternovské kaskádě. Hlavní vodopád není přímo z cesty vidět, zrekonstruovaná kaplička svatého Prokopa ano. Tento světec nesmí v Posázaví chybět!

Na opačné straně od parkoviště je jednak kamenný mostek přes Brtnický potok, jednak zajímavě pojatá socha (v reálu sousoší) svatého Františka Xaverského. Velmi pěkná je také socha svatého Jana Nepomuckého na opačné straně řeky, poblíž nádraží.

To leží na trati 212 Čerčany – Světlá nad Sázavou, která kromě běžného provozu nabízí historické jízdy (a krásné pohledy nejen na Český Šternberk). Perlou této protilehlé části, odkud

se nabízejí výhledy na hrad, je historický Parkhotel z roku 1901. Už tehdy přijížděli do Posázaví turisté; jak jinak než po železnici.

„Železného oře“ se Mácha bohužel nedožil. Myslím, že by se mu tahle převratná novinka 19. století líbila, ačkoli byl nadmíru zdatný chodec!

.....

Z kapitoly *Tajemství želetinských hájů* (napsal Otomar Dvořák):

Sotva se Karel Hynek Mácha vrátil z první velké cesty, čekal ho další, sice méně náročný, zato takřka osudný výlet. Kolega ze studií Václav Mach (ano, ten, co popsal jejich společné putování na Karlštejn) ho pozval na posvícení do svého rodného města Benešova.

Dorazili tam navečer 14. srpna 1832 a přespali u Machových rodičů. Ráno se vydali na starobylé návrší Karlov, prolezli zříceniny minoritského kláštera, zničeného za husitských válek, a prozkoumali přilehlou zvonici. Hynek se zajímal hlavně o vzácný zvon z roku 1322, nejstarší datovaný v Čechách, který byl vykopán v roce 1799 ze sutin kláštera a znovu zavěšen. Do notýsku si pečlivě opsal nápisy na zvonech.

Pak ve škole navštívili buditele a velkého vlastence, učitele Medala, který s místními ochotníky nacvičil pro dnešní sváteční den Nanebevzetí Panny Marie Štěpánkovu hru *Čech a Němec*. Pan učitel se tvářil utrápeně; slavnostní projev před představením mu slíbil přítel, páter Weisner, ten však nedorazil (patrně onemocněl). Mácha prohlásil, že rád řečníka nahradí. Sedl si v prázdné školní třídě, aby nebyl nikým rušen, a během jediné hodiny projev napsal. Večer před divadelním představením ho pak osobně přednesl.

Lidé se podívovali nad zjevem neznámého, urostlého a poněkud výstředně oblečeného mladíka. Ale ještě víc užasli, když začal mluvit silným, zvučným hlasem, s citovým zaujetím a vášnivým patosem. Byli jeho řečí doslova uchváteni a následující komediální představení zůstalo v jejím stínu. Říká se sice, že Hynek ještě zaskočil v jedné z rolí v této hře, ale není to jisté.

Není divu, že na vlasteneckém plese, jímž posvícenské oslavy pokračovaly, se řečník stal centrem pozornosti. Měšťané mu gratulovali a jejich dcery po něm vrhaly toužebné pohledy. Pro formu si zatančil s mnoha místními ženami, ale oči měl jen pro jednu z nich. Dočista mu učarovala. Zasáhlo ho to jako blesk z čistého nebe. Měla temné bujné vlasy a výrazný pohled hlubokých očí, šibalský výraz střídala se smyslným mnohoslibným úsměvem. V koketování se vyznala, vždyť byla hlavní hvězdou ochotnického souboru!

Jmenovala se Marie Stichová a byla dcerou lesníka ze Želetinky. Hynkovi dovolila, aby ji oslovoval stejně jako její přátelé: Mária. Mladého Máchu kromě líbezného zjevu ohromila tím, že hovořila dobrou češtinou a ráda četla české knihy. Objevil tedy dívku, s níž mohl na úrovni rozprávět o domácí literatuře. Také hezky zpívala a znala mnoho lidových písní. Pro Hynka prostě ideál! Po zbytek plesu už netančil s nikým jiným než s Máriinou.

Na druhý den měli s Machem v plánu výlet na hrad Kožlí, ale Hynek se vymluvil, že musí napřed zajít do hájovny Želetinky, aby Mária poděkoval za včerejší skvělý večer. Vrátil se až odpoledne. Mach tušil, co se děje. Možná přítele varoval, protože o Mária se leccos šušovalo; jenže Hynek byl ztracen.

Jeho návštěvy v myslivně jsou zahaleny tajemstvím. Víme jen, že sem později sám docházel. Přítel Mach viděl na jeho kresbách zachycenu nejen myslivnu, ale i hrad Kožlí, na který se tenkrát spolu už nevypravili (kresba Kožlí, jak se dočtete v Pepsonově textu, se nedochovala). Hynek zřejmě sám prochodil celé benešovské okolí, vydal se až k řece Sázavě (vrátí se sem v létě roku 1835, aby podrobněji prozkoumal zdejší hrady, ale možná i z určité nostalgie). Tehdy, v roce 1832, patrně bloudil po okolí Želetinky, protože měl pocit, že jeho láska je pro něj sice ztracena, ale co kdyby přece jen, až půjde (jakoby náhodou) kolem? Také prý posílal Mária balíčky českých knih, aby ji potěšil a sebe připomněl. Marně...

Své pocity vyjádřil v cyklu písní *Pomněnky sázavské*, kde překvapivě veršuje na lidovou notu, takže jeho básně spíše připomínají Erbena nebo Čelakovského. Snad to něco vypovídá o jeho tehdejší duševní rozpoložení.